

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ДС/СС 05/4-02 бр. 1607/1-ХІ/2
06.11.2014. године

На основу члана 231. став 1. алинеја 17. и члана 278. Статута Факултета, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој XV редовној седници, одржаној дана 06.11.2014. године, донело следећу

О Д Л У К У

Прихвата се Извештај комисије са оценом докторске дисертације: СУДСТВО У КНЕЖЕВИНИ СРБИЈИ 1838-1869, кандидата мр Мирослава Поповића и одобрава усмена одбрана.

Универзитет је дао сагласност на предлог теме 24.09.2009. године.

Доставити:

1x Универзитету у Београду
1x Комисији
1x Стручном сараднику за
докторске дисертације
1x Шефу Одсека за правне послове
1x Архиви

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА

Проф. др Милош Арсенијевић

Факултет Филозофски
04/1-2 бр.6/2589
7.11.2014.
(број захтева)
(датум)

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
Веће научних области
друштвено-хуманистичких наука
(Назив већа научних области коме се захтев упућује)

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на реферат о урађеној докторској дисертацији

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата

Мирослава (Магдалена) Поповића
(име, име једног од родитеља и презиме)

КАНДИДАТ Мирослав (Магдалена) Поповић
(име, име једног од родитеља и презиме)

пријавио је докторску дисертацију под насловом:

Судство у Кнежевини Србији (1838–1869)

Универзитет је дана 24.02.2009. својим актом под бр 612-25/291/08 дао сагласност на предлог теме докторске дисертације која је гласила:

Судство у Кнежевини Србији (1838–1869)

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата

Мирослава (Магдалена) Поповића
(име, име једног од родитеља и презиме)

образована је на седници одржаној 25.09.2014. одлуком факултета под бр 1307/1-XII/4 у саставу:

Име и презиме члана комисије	звање	научна област	установа у којој је запослен
1. др Сузана Рајић	ванредни проф.	историја	Филозофски ф.
2. др Радош Љушић	редовни проф.	исто	Филозофски ф.
3. др Милош Јагодић	ванредни проф.	исто	Филозофски ф.
4. др Радомир Поповић	научни сарадник	исто	Историјски инст.

Наставно-научно веће факултета прихватило је извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације на седници одржаној дана 6.11.2014.

Прилог: 1. Извештај комисије са предлогом 2. Акт Наставно-научног већа факултета о усвајању извештаја 3. Примедбе дате у току стављања	ДЕКАН ФАКУЛТЕТА Проф. др Милош Арсенијевић
---	---

Наставно–научном већу,
Филозофског факултета,
Универзитета у Београду

На предлог Одељења за историју, Наставно–научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој XIV редовној седници, одржаној 25. септембра 2014. године, изабрало чланове Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације докторанда мр Мирослава Поповића, *Судство у Кнежевини Србији (1838–1869)*. За чланове Комисије именовани су: др Сузана Рајић, ванредни професор Филозофског факултета у Београду и ментор кандидата, др Радош Љушић, редовни професор Филозофског факултета у Београду, др Милош Јагодић, ванредни професор Филозофског факултета у Београду и др Радомир Ј. Поповић, научни сарадник Историјског института у Београду. Комисија је прегледала предату дисертацију и има част да Већу поднесе следећи:

ИЗВЕШТАЈ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Мирослав М. Поповић рођен је 29. октобра 1981. године у Београду, где је завршио основну школу и гимназију. Основне студије завршио је 2005. године на Одељењу за историју, Филозофског факултета у Београду, са просечном оценом 9,84. Магистарске студије историје завршио је 2008. године са просечном оценом 10,00, одбравивши магистарски рад *Краљица Јелена и Католичка црква*. Године 2009. пријавио је докторску дисертацију *Судство у Кнежевини Србији (1838–1869)*.

У току магистарских и докторских студија био је стипендиста Министарства науке, односно Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Радио је у Архиву Србије и Библиотеци Одељења за историју Филозофског факултета у Београду, где је и сада запослен. Положио је стручне испите за звања архивисте и библиотекара. Аутор је две монографије, двадесетак радова, више приказа и библиографија.

Завршена дисертација написана је на српском језику, ћиричним писмом и обликована у складу с *Упутством за обликовање докторске дисертације*. Рад је пагиниран од Садржаја до завршетка на страници 245, након које су приложени Биографија кандидата и потписане изјаве: О ауторству, О истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и О коришћењу. Теза је писана са научним апаратом, а поред основног текста садржи и 22 табеле и један прилог.

2. Предмет и циљ дисертације

У домаћој историографији не постоји студија која се бави судством у Кнежевини Србији у периоду од 1838. до 1869. године. Судство и законодавство у периоду Српске револуције (1804–1835) детаљно је обрађено у студијама Радоша Љушића, Зорана Мирковића, те старијим радовима Миленка Вукићевића, Димитрија Папазоглуа, Данице Гавриловић, Драгослава Јанковића, Михаила Гавриловића, Вере Петрић и других. Неистраженост теме била је један од главних разлога да се кандидат, у договору са ментором, определи за исту.

Предмет докторске тезе *Судство у Кнежевини Србији 1838–1869*. представља детаљна анализа правосуђа у Србији, као једне од три полуге државне власти и одраза друштвеног и политичког живота Србије у 19. веку. Тежиште рада, који обухвата историју српског правосуђа у периоду од 1838. до 1869. године, са краћим освртом на ранији период, односи се на редовне и ванредне судове, њихову организацију и функционисање, кривични и грађански судски поступак као мерило ефикасности судства,

анализу закона, уредби и других прописа, којима је судство уређено. Пажња је посвећена и профилу судија, адвокатима и адвокатској служби.

Највиша институција правосуђа пре доношења Сретењског устава 1835. био је Суд народни сербски у Крагујевцу, познат као Народни суд. Укинут је 1835. године, а његове дужности прешле су на Савет, подељен на Уредбено и Судбено одељење. Србија је у том периоду имала петостепено судство – општински судови, магистрати (нахијски судови), Велики суд, Савет, кнез. Устав из 1838. године је изменио дотадашњу организацију судства, предвидевши Апелациони суд, као суд другог степена, смештен у престоници. На тај начин, успостављене су три врсте судова: општински, окружни и Апелациони суд. До краја 1838. основан је и Трговачки суд у Београду, који је радио мање од два месеца, а поново је успостављен тек 1859. године. Општински судови су се састојали од председника и два члана, имали су у надлежности парнице мање вредности и кривична дела за која је била прописана нижа казна. Окружни судови састојали су се од председника, три члана и одговарајућег особља. Извиђали су и судили грађанске парнице и кривична дела који нису били у надлежности општинских судова. Апелациони суд разматрао је у предмете последњем степену предмете. Врховни суд је основан 1846. године, као суд коначног степена. Касациони суд је успостављен 1858. године, али је укинут две године касније. Коначна организација судства у посматраном периоду успостављена је 1865. године. У питању је био тростепени систем, са окружним судовима као првостепеним, Апелационим судом у другом степену, и Касационим судом трећег степена.

У дисертацији коју је предао кандидат мр Мирослав Поповић детаљно је анализиран сложени судски систем и судство у теорији и пракси. Истраживање се у основи базира на архивским материјалима, до сада необјављеним или пак, слабо истраженим. У изради дисертације кандидат је пошао од темељних одлика класичног историографског приступа, утврђеног на свеобухватној и критичкој анализи историјских извора. Теза је превасходно написана на основу необјављене и објављене грађе домаће провенијенције. Главни извори налазе се у фондовима Архива Србије: Апелациони суд, Државни Савет, Касациони суд, Министарство иностраних дела – Внутрено одељење, Министарство иностраних дела – Судбено одељење, Министарство правде, Министарство унутрашњих дела – Полицајно одељење.

Користећи необјављену грађу кандидат је покушао да одговори на слабо расветљена питања у историографији и правној историји: устројство и рад различитих судова, спровођење законских регулатива у пракси, стање у судству, рад ванредних судова, ефикасност судова кроз исцрпан приказ решених, односно нерешених предмета, структуру запослених у правосудном систему, посао и рад адвоката.

Основни циљ дисертације био је да се на основу доступних извора и литературе сагледа судски систем и судство у целини, у хронолошки јасно одређеном периоду од 1838. до 1869. године. Иако је за реализацију овог истраживања био потребан висок ниво општег и научно–методолошког образовања и искуства, слободни смо да приметимо, да је кандидат у потпуности испунио постављене циљеве.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

До Устава из 1838, судска власт није била независна и преклапала се са полицијском, док је касациона власт била у рукама кнеза. Судска независност није директно прописана Уставом из 1838, али је он садржао одређене регулативе које је требало да осигурају судску независност, одвајајући судску од извршне власти и истичући значај стручности судија. Међутим, судска независност била је релативна и прилично неодређена. Анализом закона, различитих прописа и уредби, те поређењем са стањем у пракси, кандидат је јасно показао многи предмети нису никад ни дошли пред судове, народ се често опредељивао да кнез као владар пресуди, што говори да је било потребно време да народ прихвати и упозна нови, још увек недовољно изграђен, судски систем.

Уставобранитељска власт је настојала да раскине са аутократским начином владања, те једним од његових основних обележја – правном несигурношћу. У

државноорганизационом и грађанскоправном домену постигнути су значајни резултати, док је у домену материјалног кривичног права успех био половичан. Кандидат је показао да су општи кривичноправни појмови потпуније регулисани, посебни одређеније постављени, прописи су били технички дотеранији и број инкриминација увећан, али кривичноправни поредак није био потпуно уређен.

Незадовољство функционисањем судова било је свеprisутно. Кандидат је дошао до закључка да су главни узроци спорости суђења најчешће били: велики број судских инстанци, писмени поступак, неспособност судија, пупиларне масе за које је главну одговорност сносио суд, а не тотор, и недовољно ниже особље за развијену писану делатност. Истовремено, број парница се временом увећавао, док број судова није, а судија незнатно.

На основу статистичких података о структури запослених, кандидат је показао да је стручност судског особља постепено постајала све већа. Временом се повећавао број правника, како међу судијама, тако и међу нижим судским особљем. Неписмених је било све мање у судовима, да би последњи неписмени судија био пензионисан 1862. године. Тумачења појединих историчара, махом иностраних, да судске статистике одражавају динамику једног друштва у безакоњу, кандидат је оповргао. Закони, прописи и институције су постојали, као и став и воља државе да се проблеми у функционисању судства морају решити, док су разне комисије радиле на пројектима нових и преради постојећих законских решења. Можда су постојећи закони у почетку били недовољно јасни, недоречени, недовољно „разрађени“ или неприлагођени стању у Србији, али су улагани велики напори да се аустријско, пруско, делом француско и друга законодавства са дугом традицијом држава вишевековног трајања, која су служила као узор, прилагоде српским потребама.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Докторска дисертација *Судство у Кнежевини Србији (1838–1869)* састоји се од Предговора (стр. 3–10), основног текста који је подељен у седам поглавља: *Увод* (стр. 11–38), *Од Устава до оснивања Врховног суда (1838–1846)* (стр. 39–92), *Од Врховног до Касационог суда (1846–1858)* (стр. 93–163), *Судство у Србији 1858–1869* (стр. 164–185), *Ванредни судови и политичка суђења – кратак осврт* (стр. 186–197), *Епизод или кључна сведочанства развоја судства (1838–1869)* (стр. 198–222), *Закључка* (стр. 223–232), *Пописа коришћених извора и литература* (стр. 292–315), *Прилога – Попис најважнијих прописа који се односе на редовно судство (1839–1869)* (стр. 233–235) и *Библиографије* (стр. 236–245).

У Предговору (стр. 3–10) је објашњен методолошки поступак, предмет тезе, појам судова у 19. веку, уз осврт на досадашњу литературу о српском судству 19. веку, анализирани су најважнији извори, представљени истраживачки циљеви, проблеми и изазови, настали током писања рада.

Увод (стр. 11–38) садржи две целине: *У првом српском устанку* (стр. 11–25) и *Владавина кнеза Милоша до Устава 1838.* (стр. 26–38). Прва целина подељена је на потпоглавља *Карађорђев законик и Протокол Шабачког магистрата* (стр. 22–23) и *Пример Београдског магистрата 1807–1813* (стр. 24–25). Друга целина подељена је три мања дела насловљена: *Судске инстанце 1815–1838* (стр. 26–29), *Прописи и поступак* (стр. 29–33) и *Рад на кодификацији 1828–1845* (стр. 33–38). У овом поглављу представљен је развој институције правосуђа у устаничкој држави, уз осврт на главне законе и прописе којима је оно регулисано и на основу којих се судило, те судство, прописи, судски поступак и рад на кодификацији за време прве владавине кнеза Милоша Обреновића, до доношења Устава из 1838. године.

Друго поглавље *Од Устава до оснивања Врховног суда (1838–1846)* (стр. 39–92) састоји се од пет потпоглавља: *Судске инстанце по Уставу из 1838. и положај судија* (стр. 40–44), *Организација и рад Министарства правде, примирителних и окружних судова* (стр. 44–62), *Организација Апелационог и Врховног суда* (стр. 62–67), *Нормирање кривичног и грађанског судског поступка 1838–1846. године* (стр. 67–85) и *Извештаји*

Министарства правде и комисија. Статистика судства 1844–1847 (стр. 85–92). У периоду, чије су граничне године доношење Четвртог хатишерифа (тзв. Устава из 1838) и оснивање Врховног суда 1846. године, представљене су инстанце и организација судова: примирителних, окружних, Апелационог и, касније, Касационог суда, те рад Министарства правде. Дат је и преглед основних норми кривичног и грађанског судског поступка, анализирани су извештаји Министарства правде и урађен статистички пресек грађанских парница и кривичних предмета у периоду од 1844. до 1847. године. Треће поглавље носи назив *Од Врховног до Касационог суда (1846–1858)* (стр. 93–163), и подељено је на четири целине: *Организација и рад Министарства правде, примирителних и окружних судова 1846–1858. године* (стр. 93–120), *Организација Апелационог и Врховног суда 1846–1858. године* (стр. 120–125), *Основе нормативног регулисања кривичног и грађанског судског поступка 1846–1858. године* (стр. 125–152) и *Статистика судства за 1853. и 1858. годину* (стр. 152–163). У овом поглављу анализирани су исте или сличне појаве као и у претходном поглављу, у периоду од оснивања Врховног суда 1846. до његовог претварања у Касациони суд, дванаест година касније. Од посебне важности је статистички пресек грађанских парница и кривичних предмета 1853. и 1858. године. Прва хронолошка одредница је узета због доношења првог *Законика о грађанском судском поступку*, а друга због одржавања Светоандрејске скупштине, на којој се доста говорило и о судству.

Судству у периоду од Светоандрејске скупштине до доношења тзв. Намесничког устава посвећено је четврто поглавље *Судство у Србији 1858–1869.* (стр. 164–185), које се састоји из четири мање целине: *Реформе судства 1859–1865.* (стр. 166–172), *Законици о грађанском судском поступку из 1860. и 1865. године* (стр. 172–174), *Кривични законик (1860), кривичнопроцесне норме и Законик о кривичном поступку (1865)* (стр. 174–179) и *Стање судства према извештајима министра правде Народној скупштини 1864. и 1867. године* (стр. 179–185). У периоду до доношења Устава из 1869. године представљене су главне организационе промене у којима су се огледале судске реформе, нарочито Апелационог и Касационог суда. Посебна пажња посвећена је оснивању и раду Трговачког суда, питању независности судства, уз нагласак на значај *Закона о устројству судова* из 1865. године. Анализирани су и *Кривични законик* и *Законик о грађанском и кривичном судском поступку*, на којима се заснивало суђење, а приказана је и слика стања у српском судству, најбоље представљена у званичним извештајима Рајка Лешјанина, тадашњег министра правде.

У петом поглављу *Ванредни судови и политичка суђења – кратак осврт* (стр. 186–197), најпре су сумирани ванредни судови од 1839. године до пред крај режима уставобранитеља, а потом је кроз мање целине: *Суђење поводом Тенкине завере 1857. године* (стр. 187–189), *Ванредни судови за време друге владавине Милоша и Михаила* (стр. 189–191), *Мајсторовићева завера и Пропаст Великог суда* (стр. 191–195) и *Суд убицама кнеза Михаила* (стр. 195–197) анализиран и приказан рад ванредних судова, који су најчешће имали политичку позадину.

Последње, шесто поглавље *Епилог или кључна сведочанства развоја судства (1838–1869)* (стр. 198–222) састоји се из четири целине: *Улога кнеза Милоша у судству до 1839. и сведочанства савременика* (стр. 198–200), *Адвокати у Кнежевини Србији 1838–1869. године* (стр. 200–211), *Жалбе народа на правосуђе Светондрејској скупштини 1858/1859* (стр. 212–218) и *Кнезови Милош и Михаило и судови (1858–1868)* (стр. 218–222). Ово поглавље представља преглед најважнијих сведочанстава о развоју судства из различитих периода епохе која је обухваћена тезом. Дат је сликовит опис односа кнезова Милоша и Михаила према судовима, и виђење адвокатуре као одраза друштвеног живота Србије, уз преглед норми којима је регулисана. Акцент је стављен на став српског народа и учених људи правне струке према српском судству у времену пре, у току и непосредно након Светоандрејске скупштине, да би на крају био статистички представљен пресек броја запослених у судству и судске финансије.

У Закључку (стр. 223–232) су сумирани резултати истраживања и изнесено мишељење и оцена о стању српског судства у обухваћеном хронолошком оквиру. У прилогу *Попис најважнијих прописа који се односе на редовно судство (1839–*

1869) (стр. 233–235) кандидат је покушај да хронолошки и јасно прикаже развој српског законодавства које се односило на судове.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

У домаћој историографији не постоји студија која се бави развојем српског правосуђа у периоду од доношења Устава из 1838, преко прве владавине кнеза Михаила (1839–1842), периода Уставобранитеља (1842–1858), друге владавине кнеза Милоша (1858–1860) и Михаила (1860–1868), све до доношења Устава из 1869. године. Поред појединих радова који обухватају мање сегменте историје судства, радови правника најчешће са правног аспекта анализирају поједине аспекте правосудног система – судски поступак, кажњавање, врсте кривичних дела. Истраживањем, махом на необјављеној и објављеној изворној грађи, те мемоарима, дневницима и штампаним, али и коришћењем релевантне литературе, аутор је написао изворно засновану и целовиту студију посвећену судству у Кнежевини Србији (1838–1869). Дисертација пружа један квалитативно сасвим нов поглед на правосуђе, судски систем, Министарство правде, адвокатску службу, што ће имати великог значаја и утицаја на даљи правац проучавања ове проблематике у историјској, али и правној, науци.

6. Закључак

На основу свега изложеног, а с обзиром на то да је дисертација у свему урађена према одобреној пријави, да је оригинално и самостално научно дело, те да су се стекли услови за њену јавну одбрану, чланови Комисије имају част да Наставно–научном већу Филозофског факултета у Београду предложе да се докторанду мр Мирославу Поповићу **одобри усмена одбрана** докторске дисертације Судство у Кнежевини Србији (1838–1869), пред Комисијом у истом саставу. Том приликом чланови Комисије ће кандидату саопштити мање примедбе и сугестије, у циљу евентуалног побољшања садржаја дисертације.

У Београду,

Чланови Комисије:

Др Радош Љушић, редовни професор
Филозофски факултет, Београд

Др Милош Јагодић, ванредни професор
Филозофски факултет, Београд

Др Радомир Ј. Поповић, научни сарадник
Историјски институт, Београд

Др Сузана Рајић, ванредни професор
Филозофски факултет, Београд
(ментор кандидата и писац извештаја)___